

Lliurament del Premi ICIP Construcció de Pau 2026 a la Plataforma de Dones per a la Pau a Casamance

Glossa a càrrec de Jordi Tomàs, professor d'Antropologia social (UB)

Bona tarda,

Si ara fóssim a la Baixa-Casamance, us diria: *Isaful!* (Us saludo!), i vosaltres respondríeu *Masume!* (La pau). I després jo us diria: *Káasuumay!* i vosaltres diríeu: *Kásuumaay baré!* o bé *Kásuumaay kep!* (Res més que la pau).

Així doncs, saludo, amb la pau, a les nostres homenatjades, a totes les autoritats (president del Parlament, president de l'ICIP, consellers, diputades i diputats), a tota la comunitat catalano-casamancesa i senegalesa, i a tots els assistents. Felicito de tot cor les premiades, i agraeixo profundament la decisió de l'ICIP d'escollir aquesta candidatura.

Kásuumaay! es probablement la paraula més pronunciada en terres casamanceses al llarg del dia. Potser l'altra salutació més freqüent a la regió és: *Al-salam aleikum*, que precisament vol dir el mateix: "Que la pau sigui amb vosaltres". Totes les religions de Casamance treballen per la pau.

Si tenim la pau, tot anirà bé. *Kásuumaay*, però, no significa pau només en el seu sentit politico-militar, que també, sinó que es una idea molt més àmplia: pau social, salut, benestar, prosperitat, calma, enteresa interior, repòs...

Kásuumaay! és una salutació en llengua joola (o diolà), una de les moltes que es parlen a Casamance (també tenim el manding, el fula, el bainunk, el manjack, el mancanya, el balanta, el crioll, el wolof...). Com veieu, Casamance -que té una extensió lleugerament menor a la que té Catalunya- és una regió molt diversa lingüísticament. I culturalment. És

un immens calidoscopi de la diferència. En un petit poble, s'hi poden parlar diverses llengües, s'hi practiquen diverses religions, es fan diverses iniciacions, pots casar-te, donar la benvinguda a un nadó o ser enterrat de diferents maneres... Tota aquesta convivència té lloc en una terra en la que, des de fa 44 anys, hi ha un conflicte político-militar irresolt.

Sí, ho heu sentit bé: 44 anys. Tot i que des de fa temps la situació es defineix com de "ni pau, ni guerra", la veritat és que la pau definitiva encara no ha arribat. Fixeu-vos en una dada: a Casamance, més d'un 80% de la població actual té menys de 50 anys. Això vol dir que 4 de cada 5 persones no recorda o no ha viscut en temps de pau.

Sens dubte, el conflicte de Casamance és un dels més antics del continent africà, encara que aquí poca gent en parli. La majoria assenyalen el seu naixement el 26 de desembre de 1982, tot i que també el podríem situar abans. Aquell desembre, una nombrosa manifestació a la capital, Ziguinchor, va reivindicar la independència de la regió respecte Senegal. La repressió de l'exèrcit contra els independentistes o contra els suposats independentistes, així com, poc després, contra persones que ajudaven els independentistes o persones que suposadament ajudaven els independentistes, va ser atroç, ferotge i acarnissada. I ho va ser durant molts anys. Només cal llegir els informes d'Amnistia Internacional de l'època. Faccions armades del MFDC (Mouvement des Forces Démocratiques de Casamance) també van reaccionar de forma molt violenta, contra l'exèrcit, sí, però també contra població civil desarmada. Des d'aleshores, hi ha hagut diversos alto-el-foc, acords de pau, faccions que deixaven les armes, moments de tranquil·litat i moments on tornaven les hostilitats, zones amb calma relativa i zones inhabitables.

Ja des dels inicis, grups de dones, així com líders religiosos i representants de diferents comunitats i col·lectius, van arremangar-se per treballar per la pau. A Casamance, quan hi ha grans problemes, són les dones les que tiren endavant: si hi ha grans malalties al poble, si hi ha un incendi, si hi ha hagut un accident dramàtic, fins i tot una crisi d'origen místic, són elles les que busquen la solució. En aquest sentit, la història de Casamance ens dona exemples de diverses dones que van lluitar contra els colons francesos als anys 1920, 1930, 1940. I també avui, nombroses dones són consultades quan hi ha problemes diversos: les lideresses dels altars tradicionals, les profetesses, les reines-mare, les presidentes

d'associacions, les presidentes del mercat, les representants polítiques i un llarg etcètera. Totes aquestes lideresses ho són perquè tenen una gran capacitat d'escolta -sí, d'escolta, i de diàleg. No són lideratges personalistes, simplement són la punta de l'iceberg d'una societat molt estructurada i complexa. En aquest sentit és extraordinària la tradició associativa històrica de les dones de Casamance. I, de fet, hi ha moltíssimes expressions en llengua joola que mostren aquest rol cabdal de la dona: *anaale ahokemu sambun* (és la dona la que apaga el foc), *anaale áai* (la dona és reina), *anaale huben* (la dona és un talismà, és sagrada). I n'hi ha moltes més. De fet, el mateix líder històric del moviment independentista del MFDC, el capellà catòlic Augustin Diamacoune, mort el 2007, deia que "la dona és la creu roja i els bombers de la societat joola".

Algú pot pensar que presento una situació idealitzada. Sí, en certa manera potser sí. Hi va haver dones que en el seu moment van donar suport a la lluita armada o a l'exèrcit. Però progressivament, la llargada del conflicte -entre altres raons- va fer que moltes dones decidissin anar-se implicant en el procés de pau. Moltes deien, i diuen: "són els nostres fills, els nostres germans, els nostres marits els que s'estan enfrontant." De fet, hi ha molts pobles, barris i fins i tot famílies que tenen, entre els seus membres, soldats i combatents. El conflicte estava al cor de la societat, al cor de les famílies. I les dones tenien clar que calia frenar aquell espiral. Per què ens fem una lleu idea de la situació: fa 15 anys el conflicte havia provocat al voltant de 5.000 víctimes mortals, més de 800 víctimes de mines anti-persones (amb 75 zones minades acumulades en 36 pobles diferents), i quasi 250 pobles amb població desplaçada.

Com deia, les dones es van implicar per la pau des del primer moment. La primera associació es va fundar el 1985. De mica en mica, se'n van fundar més - amb dones de formació, origen i tarannà molt divers-, i amb objectius semblants però aproximacions diferents. Finalment, el 2010, diverses associacions s'unien per fundar la "Plateforme des Femmes pour la Paix en Casamance". La Plataforma es va adherir a la Resolució 1325 de l'any 2000 del Consell de Seguretat de l'ONU que exhorta els Estats membres a implicar les dones en tots els esforços per assolir la pau i a lluitar per la paritat en tots els àmbits de consolidació de la pau. Com hem vist, però, les dones casamanceses, tot això ho tenien molt clar molt abans d'aquesta resolució.

Des d'aleshores, la Plataforma és una organització que reuneix 15 associacions, amb 2.500 membres fixes. En algunes de les accions que ha portat a terme ha arribat a reunir 25.000 dones de tota la regió. Té sub-seus a les capitals regionals i punts focals en tots els pobles de Casamance. I treballa activament amb altres agrupacions a banda i banda de les fronteres amb Gàmbia i Guinea-Bissau. Es bo que recordem que les fronteres entre el que avui són aquests tres estats, van ser creades en despatxos europeus el 1885, en època colonial, sense tenir en compte els autòctons. Avui, a banda i banda de la frontera, hi viuen comunitats amb les mateixes llengües, cultures i religions. I amb dones que col·laboren molt estretament.

La quantitat de tasques, accions i projectes que han fet les dones de la Plataforma són ingents: mediació entre el govern i diferents grups de combatents, ajut a dones víctimes de violència (com a conseqüència directa del conflicte i també per violència de gènere en general); suport a accions de desminatge; suport al retorn dels milers de desplaçats i refugiats, que tornen al que havia estat casa seva, a pobles sovint del tot destruïts; projectes agropecuaris i de comercialització per reforçar l'economia local; formació en construcció de la pau en nombrosos pobles; formació de dones mediadores; pressió per garantir la seguretat a l'espai públic; mobilització per frenar la "violència electoral" en les darreres eleccions... I podria continuar.

Tot això es fa a partir de dues grans premisses: 1) pressió en forma de lobby als dirigents locals, estatals i internacionals per aconseguir grans projectes i perquè aquestes institucions treballin per allò que prometen, pels acords que signen, per tot allò que diuen que faran i que sovint no fan. i 2) col·laboració implicada des de la base amb les poblacions, coneixent la manera autòctona de reconciliar-se i de resoldre conflictes de cada poble.

Cal dir, a més, que tot això passa en una Plataforma on hi ha diferents visions sobre l'estatut desitjable per a Casamance i sobre la resolució del conflicte. Però malgrat això, allà les tenim, infatigables. Lluitant per acabar amb la violència, amb les violències.

Fa dos anys, la senyora Ndéye Marie Thiam Diédhiou, aquí present, deia: “La violència, ja sigui física, psicològica o verbal, és una degradació inacceptable de la dignitat humana. Genera dolor, trauma i sofriment, no només per a aquelles persones que en són víctimes, sinó també per a les comunitats i la societat en el seu conjunt. Trenca els lligams socials, destrueix la confiança i crea un cicle de por i de desesperació.”

L’any 2012, un líder de religió tradicional, em deia, a la capital del regne d’Oussouye el següent: “És molt fàcil començar una guerra, però després necessites molts anys per recuperar la pau”. En els darrers anys, la pau, sí, ha anat guanyant camí poc a poc, pam a pam, barri a barri. Però assolir la pau definitiva, després de 44 anys, és una feina d’orfebreria delicada, on cal debatre pacientment amb moltíssimes sensibilitats i històries personals. La Plataforma fa aquesta feina d’orfebreria, que a vegades llueix davant les càmeres, i en altres ocasions es fa en silenci i en la més absoluta discreció. Però que en cap cas és fàcil. Ja veieu perquè des de fa anys, la Plataforma és un referent imprescindible per la consolidació de la pau definitiva.

Molts autòctons sostenen que el que cal a Casamance és una solució política real. Aquí Casamance i Senegal encara tenen un camí molt llarg per recórrer. Un camí que no pot prosperar si no és amb molt de diàleg i amb el compromís real i efectiu de tots els implicats. Fa pocs dies vaig demanar a Ndéye Marie Thiam Diédhiou, quin és el principal desig que té la Plataforma. Em va respondre: “La resolució del conflicte a Casamance amb una implicació efectiva de tots els actors, especialment les dones”.

Per descomptat, ens fem nostre aquest desig. A Casamance, quan algú acaba un parlament amb un desig, com és el cas, hi ha assistents que exclamen *Amin!*, altres exclamen *Inch’allah!*, altres *Miña!* És a dir: “Que així sigui!”

I per descomptat, s’acomiaden desitjant-se la pau. Que la pau us acompanyi! *Miña!*

Moltes gràcies.

Jordi Tomàs i Guilera

Barcelona, 22 de setembre de 2026

